

Inleiding :

Thomas Becket, de hoofdpersoon van dit relaas, werd omstreeks 1118 in Londen uit Normandische ouders geboren. Na zijn studie in Parijs en Bologna trad hij omstreeks 1142 in dienst van Theobald, de aartsbisschop van Canterbury. In 1154 werd hij benoemd tot kanselier van koning Hendrik II (1154 - 1189). Gezamenlijk stelden zij, na het rommelige regeringstijdvak van Stephen van Blois (1135 - 1154) in Engeland orde op zaken.

Hierbij bouwde Hendrik verder op de fundamenten, gelegd door zijn grootvader Hendrik I (1100 - 1135) Hij voerde een jury in en stichtte een centraal gerechtshof aan het hof. Nadat hij op deze wijze de adel een deel van zijn ontnomen had, probeerde hij het ook bij de Kerk. Hierbij stuitte hij echter op hevige tegenstand van Becket, die in 1162, als trouw dienaar van Hendrik tot aartsbisschop van Canterbury gewijd was.

Onder invloed van de hervormingsbeweging van Cluny was hij namelijk van mening dat de Kerk onafhankelijk moest zijn van de staat. Een jaar later deed hij afstand van het kanselierschap en niet lang daarna ontstonden er ernstige meningsverschillen tussen hem en de koning. In 1164 vluchtte hij, bevreesd voor zijn leven naar Frankrijk, waar hij tot december 1170 bleef. Vrij snel na zijn terugkeer naar Engeland werd hij in zijn eigen kathedraal vermoord.

De vraag is nu : wie moet men voor deze moord verantwoordelijk stellen ?

Voorgeschiedenis :

Als gevolg van zijn Normandische afstamming bezat Becket, evenals b.v. Willem de Veroveraar, een aantal karaktertrekken, zoals een drastische rechtlijnigheid en een onstuimige drang tot handelen. Deze karaktertrekken zijn van belang voor de beoordeling van zijn beslissingen in later tijd. Reeds tijdens zijn kanselierschap handhaafde hij de rechten van de Kerk tegenover de koning als een psychologische compensatie voor de twijfels over zijn kuisheid, die hij had. Zodra hij tot aartsbisschop van Canterbury gekozen was, begon hij te ageren tegen de politiek

van Hendrik II. Hun strijd vond een hoogtepunt in de zgn. " Constitutions of Clarendon " , waarbij Hendrik de kerk van een groot deel van haar bevoegdheden op het gebied van de rechtspraak beroofde. Onder druk van andere bisschoppen betuigde Becket zijn instemming tot het zweren op de " Customs of the Country ". Maar hij trok deze belofte in toen hij deze " Customs " in de gedaante van de " Constitutions " onder ogen gekregen had.

In oktober 1164 had er in Northampton een vergadering plaats, waaraan de edelen en de bisschoppen deelnamen. Becket werd ook gedaagd wegens een geschil met een lid van de Exchequer. Op deze vergadering was Hendrik erop uit de totale ondergang van Becket te bewerkstelligen door allerlei andere zaken ook te berde te brengen. Aan het eind van de vergadering werd Becket waarschijnlijk veroordeeld wegens verraad. Dit laatsts is echter niet zeker, daar noch het oordeel, noch het vonnis ooit is opgetekend. Na deze vergadering vluchtte Becket naar Frankrijk om daar 6 jaar in vrijwillige ballingschap te verblijven.

Wie moet men voor de moord verantwoordelijk stellen :

Naar mijn mening stellen Knowles, Winston en Eliott de dood van Becket op grond van verschillende motieven voor. Knowles en Winston noemen beide zijn weigering om de schorsing van de aartsbisschop van York, Roger van York en de excommunicatie van de bisschoppen van Londen en Salisbury, respectievelijk Gilbert Foliot en Jocelin van Salisbury, ongedaan te maken als belangrijk motief. Deze drie bisschoppen hadden namelijk in juni 1170, in opdracht van de koning, diens zoon Hendrik tot koning gekroond. Het recht om een koning te kronen was echter het exclusief recht van de aartsbisschop van Canterbury. Doordat de paus zich volledig achter Becket stelde en er excommunicatie voor Hendrik dreigde , sloot Hendrik formeel vrede. Op 1 december 1170 keerde Becket terug. Daar werd hij opgewacht door een aantal van zijn vijanden, die hem vroegen de bisschoppen vergiffenis te schenken op grond van artikel 7 van de " Constitutions ". Becket weigerde dit zonder advies in te winnen (zie hier zijn rechtlijnigheid) en wees erop, dat de paus hem, via hem, geexcommuniceerd had, zodat hij dit niet zomaar ongedaan kon maken.

Hij kon Roger van York geen ontheffing van diens schorsing, omdat hij diens gelijke in functie was . Hij wilde Roger van York trouwens helemaal geen vergiffenis schenken vanwege hun oude vijandschap.

Hij wilde echter op één voorwaarde, het zweren van gehoorzaamheid aan de paus, aan de twee bisschoppen absolutie schenken. Roger van York haalde de twee bisschoppen echter over in hun houding te blijven volharden op grond van artikel 5 van de " Constitutions " Anders zouden zij trouwens ook nog zijn vriendschap verliezen. Gedrieën trokken zij daarop naar Hendrik II, die in Frankrijk verbleef, om hem hun zaak voor te leggen.

Ondertussen trachtte Becket contact op te nemen met de pas gekroonde koning om aan de intriges tegen hem een einde te maken. Maar York had dit al gevreesd en had door een boodschapper Becket bij de koning in een kwaad daglicht laten stellen, waardoor de aartsbisschop de toegang tot de jonge koning geweigerd werd. Op zijn tocht naar de jonge koning werd Becket al gewaarschuwd voor het gevaar, dat zijn leven bedreigde. Inmiddels waren de bisschoppen bij de koning aangekomen. Hier legde Roger van York hun zaak aan de koning voor en gaf een verslag van Becket's tocht naar de jonge koning. Hij maakte van de vijf ridders , die Becket vergezelden, een bewapend leger en van de juichende mensen een bende uitschot, dat met hem mee trok om het land te terroriseren.

Hij eindigde zijn betoog met de woorden " I assure you my Lord, while Thomas lives you will no good days, nor quiet times, nor a tranquil kingdom ". Deze woorden brachten Hendrik tot een van zijn beruchte woedeuitbarstingen : " What disloyal cowards do I have in my court, that not one will free me of this low-born priest ". Als reactie op deze woorden besloten vier edelen de aartsbisschop te vermoorden. Het verhaal van Roger van York had grote opschudding aan het hof doen ontstaan, waar men aan een gewapende opstand dacht. Dit maakte Hendrik woedend, maar hij heeft er nooit aan gedacht Becket te vermoorden. Hij stemde echter wel toe in het arresteren van Becket en het gerucht ging, dat de vier edelen erop uit getrokken waren om Becket te arresteren. Om te voorkomen, dat Becket zou ontsnappen zond hij hen drie hoge ambtenaren achterna, die echter te laat zouden komen.

Knowles gebruikt nog een ander motief: namelijk het martelaarschap van Becket. Hij stelt, dat Becket er in de laatste maanden van 1170 steeds meer van overtuigd raakte dat het conflict alleen opgelost kon worden door zijn dood. Daarvoor ging hij terug naar Engeland. Hij aanvaardde dit leven met de dood in het vooruitzicht en hij verlangde naar de dood. Hij deed het echter niet om de glorie van het martelaarschap te verkrijgen, want hij de laatste weken voor zijn dood vol levenslust. Hij vond het fijn om weer thuis te zijn en hij zei, dat hij graag in vrede zijn priesterambt wilde vervullen.

Winston gelooft, dat Becket drie dagen voor zijn dood niet onder het juk van het martelaarschap leefde. Hij probeerde zich namelijk nog te verzoeren met Hugh Bigot, earl van Norfolk, door diens priesters van hun excommunicatie te ontheffen. Op deze wijze probeerde hij via Hugh Bigot toegang te krijgen tot de jonge koning, teneinde de zaak nog een wending te geven. Hij probeerde ook zijn daden bij de Franse koning, de paus en de Franse bisschoppen te rechtvaardigen. Hij stuurde afgezanten naar deze drie partijen om hen te laten weten, dat er naar zijn mening nog tijd was om te onderhandelen. Samenvattend concludeer ik uit de motieven van Knowles en Winston, dat volgens hen Becket zelf verantwoordelijk is voor zijn dood.

T.S. Eliott gelooft echter uitsluitend in het martelaarschap van Becket. Volgens hem is dan God verantwoordelijk voor zijn dood. Dit blijkt wel uit het centrale thema van het stuk :

" martelaars worden niet door toeval martelaar, maar God maakt iemand een martelaar uit liefde voor de mens, als waarschuwing voor de mens^{en} om hem eventueel weer op het goede pad te brengen !" Het martelaarschap van Becket en dus de verantwoordelijkheid van God staat hij aan verschillende uitspraken van Becket.

Toen Becket weer terug in Canterbury was, kwamen er vier verleiders naar hem toe, die hem verschillende ideeën aan de hand wilden doen om de strijd met de koning in zijn voordeel te beslissen. Het voorstel van de laatste verleider martelaar te worden en zo de eeuwige glorie in de hemel te krijgen, kreeg van Becket het volgende commentaar : " Who are you, tempting with my own desires ". Nadat deze verleider verdwenen was, had er in de geest van Becket een strijd plaats, nog geaccentueerd door het koor, de priesters en de verleiders, waarop Becket uitriep :

" The last temptation is the greatest treason. To do the right thing (namelijk het martelaarschap) for the wrong reason ". Op eerste Kerstdag hield hij een preek, waarin hij zei dat zijn aartsbisdom waarschijnlijk binnenkort een martelaar erbij zou krijgen.

Toen de vier edelen gearriveerd waren en hem wilden arresteren werd hem door de priesters aangeraden zich in de kathedraal op te sluiten. Volgens Becket was echter nu de tijd rijp om te sterven, want hiermee voltooide hij alleen maar zijn wens. Op het herhaalde aandringen van de priesters antwoordde Becket dat hij helemaal niet in gevaar was, dat hij alleen op het punt stond te sterven.

Daarop sleepten de priesters hem de kathedraal binnen en sloten de poorten. Van de kathedraal werd op deze wijze een fort gemaakt. Becket beval echter de poorten te openen: Ik geef mijn leven alleen voor de wetten van God, die boven de wetten van de mensen staan. Open de poorten, Open de poorten ".

Hij herhaalde zijn bevel met de woorden: " Het enige wat we moeten doen is zegenvieren; dit kan echter alleen door te lijden.....Open de poorten . Ik bevel het ". Hierop werden de poorten geopend en stormden de edelen binnen. Op hun aantijgingen gaf Becket hen tot antwoord dat hij een priester was , die bereid was te sterven, want het teken van de Kerk was altijd bloed geweest.

Nadat de edelen Becket gevraagd hadden op zijn versie van de strijdpunten terug te komen , antwoordde deze: " Ik ben bereid voor mijn God te sterven, opdat de Kerk vrede en vrijheid krijgt !"

Na de moord probeerden de edelen hun daad te rechtvaardigen. De vierde, Richard Brite, had het ook over het martelaarschap van Becket, maar dan in de betekenis die Becket juist zelf niet wilde , tenminste als men afgaat op zijn eigen woorden.

Slotbeschouwing :

Knowles lijkt mij de meest waarschijnlijke motieven voor Becket's dood aan te voeren. Naar mijn mening motiveren Winston en Eliott zijn dood te eenzijdig; bij de dood van Becket, bij zo'n dood van ieder mens, spelen namelijk een complex van factoren mee en het lijkt mij te eenvoudig dit af te doen met het noemen van één motief.

Aangezien Winston het martelaarschap van Becket ontkent, zie ik niet in waarom hij ten eerste de laatste brief van Becket aan de koning publiceert. Deze brief bevat mijns inziens een duidelijke indicatie tot het martelaarschap van Becket : " I am ready not only to die for Christ, but to endure a thousand deaths and all manner of torments, if He by His grace will grant me the strength to suffer".

Ten tweede is mij niet duidelijk, waarom hij het vierde deel van zijn boek " Martyrdom " noemt en ten derde wil het er bij mij niet in, waarom hij de preek van Becket op eerste Kerstdag aanhaalt, waarin Becket zegt dat Canterbury misschien binnenkort een tweede martelaar heeft.

Hij doet ook nergens een poging deze toch al te duidelijke indicaties te ontzenuwen, iets dat hij volgens zijn theorie toch zeker had moeten doen.

T.S. Eliott geeft aan dat God verantwoordelijk is voor de dood van Becket. Nu is deze kwestie mijns inziens een geloofskwestie en is het hier niet de plaats om een theologisch debat op touw te zetten of men wel of niet in deze verantwoordelijkheid van God mag of moet geloven.

Het martelaarschap van Becket zou ik wel even willen belichten. Knowles getuigt nog van een opmerkelijke levenslust van Becket enkele weken voor zijn dood. Op zuiver menselijke gronden lijkt het mij zeer onwaarschijnlijk dat deze activiteiten van de ene dag op de andere dag in een zeer koele berusting in de dood verandert. In het hele stuk van Eliott, dat begint vlak voor de aankomst van Becket in Canterbury uit Frankrijk, zit mijns inziens een zeer pessimistische sfeer. Deze sfeer treft men al aan in het openingskoor. Dit klopt niet met de brongegevens van Knowles. Verder heb ik mijn bezwaar tegen een eenzijdige motivering hierboven al uiteen gezet. Knowles ziet Becket's dood als een menselijke dood, die niet tot stand komt door een enkele oorzaak. Hij ziet een breder scala van mogelijkheden, dit in, mijns inziens gunstige, tegenstelling tot Eliott en Winston.

Literatuur :

- J. Strayer : " The Middle Ages " , New York 1959 ⁴
T.S. Eliott : " The murder in the cathedral ", Hilversum 1965 ⁴
met een introductie door G. Sterms
D. Knowles : " Thomas Becket, a character study " in
" The Historien and Character ", Cambridge 1963
R.Winston : " Thomas Becket" , Londen 1967

Levenslopen :

Dr. L.J. Engels

Lodewijk Jozef Engels, geboren te Kerkrade op 19 september 1932.

1945 - 1951 : gymnasium A, Bernardinuscollege te Heerlen.

1951 - 1957 : Klassieke taal- en letterkunde , KU Nijmegen.

Hoofdvak Latijnse taalkunde met nadruk op oudchristelijk en middel-
eeuws Latijn ; Gepromoveerd 1961 te Nijmegen ; studiereizen e.d.
naar München, Beuron, Poitiers, Oxford en Spoleto.

Van 1958 tot 1960 docent Oude Talen aan het gymnasium Rolduc.
Daarna wetenschappelijk medewerker van zijn promotor, prof. dr.
Christine A.E.M. Mohrmann, te Nijmegen. Vanaf 1960 belast met
het onderwijs van het Vulgair Latijn en vanaf 1964 ook met dat
van het Middeleeuws Latijn. Sinds 1966 lector voor het Middel-
eeuws Latijn aan de RU Groningen.

Zijn publicaties zijn vooral gewijd aan lexicografische onder-
werpen (1961 : Observations sur le vocabulaire de Paul Diacre -
dissertatie. ; 1964, 1968, 1970: studies over het gebruik van
fiducia in de periode van Plautus tot Gregorius de Grote).
Voorts heeft hij speciale belangstelling voor de litteraire
bronnen over Willem de Veroveraar (1967 : Dichters over
Willem de Veroveraar - openbare les), voor de taalkundige en
litteraire relatie tussen latiniteit en landstalen en voor de
ontwikkeling van het Latijn in Italië.

Drs. B. Naarden :

Geboren in 1940 te Amsterdam. Bezoekt daar kleuterschool, lagere school en de Derde H.B.S. met vijfjarige cursus aan de Mauritskade en blijft in de tweede klas zitten met vrijwel alleen vieren op zijn rapport. Verhuist naar 7 's Hertogenbosch en doet in 1959 eindexamen aan de Rijks- H.B.S.

Slaagt een jaar later voor het propjes sociologie aan de PSF-faculteit van de G.U te Amsterdam. Verdwijnt daags na het laatste tentamen voor 22 maanden in militaire dienst en heeft zodoende voldoende tijd om na te denken over een verandering van studie.

Door bemiddeling van Dr. Waterbolk wordt hij in de gelegenheid gesteld een jaar in te lopen door de overgangstentamens naar het tweede jaar in september te mogen doen. Na M.O.- en kandidaats-examen, verdere studie met nieuwe geschiedenis als hoofdvak en een jaar college plus tentamen bij Prof. Ditttrich in Utrecht. Heeft nu een begin gemaakt met een onderzoek naar de activiteiten van de Mensjeviki in Berlijn in de jaren 1921 - 1933.